

Беларускія асаблівасці ў баўгарскай мове

Я. Карскі ў „Известиях по рус. яз. и сл.“ 1929 г. II. 2. зрабіў рэцэнзю баўгарскае граматыкі Сыц. Младзенава¹. У гэтай рэцэнзі аўтар паміж іншым кажа:

„Рас. даследавальніку кідаецца ў вочы аднолькавасць баўгарскае рэдукцы самагукаў (аканье) з паўдзённа-велікарускі і беларускай. Робіцца ясна, што адны й тыя самыя зьявы бываюць у вабодных языках пры аднолькавым палажэнню. Што датыча беларускіх гутаркаў, дык прыродна прыпамінаецца адна рэч, на каторую ў свой час зьвярнуў маю ўвагу М.С. Дрынаў: пайменна, што адно з асноўных плямёнаў, што ўвайшлі ў склад Беларусі — Дрыгвічы — мусіць свае племені *draguvitai*², што жыло ля Салуні, дзе была бацькаўшчына Канстанціна й Мэтода, каторыя паклалі мясцовае нарэчча ў васнову літаратурнага старабаўгарскага языка... Тое-ж часткава трэба сказаць і аб адзездзеле сугукаў. Гэтак, на дзіва, у новабаўгарскай мове маем *черево, череши, черен* (чырен), *череп, черясло* і інш. з паўнагалоссям, сустракаем прыпадкі ацвярдзеньня *p* (бал. 132), выпаданьне паміж самагукамі *й* з *v* (бал. 138, 227), з каторае нельга не скарыстаць дзеля выясьнення рэдкіх беларускіх хвормаў, як *дзякей* (давальны склон адз. л. з *дзякеві*). Наагул розныя зьмены сугукаў у жывых баўгарскіх гутарках размавітыя... можна знайсці паралелі да розных дыял. рысаў рускае мовы (прыр. 146 бал. аб мяшанню *ч* й *ц*, як у паўночна-велікарускім, прапушчэнне *ж* паміж самагукамі, прыр. 153, як у беларускай мове, кае — каже, мое — може і іншыя)“.

Пскоўскі дыялект

Дыялект пскоўскі граніча на захадзе з моваю латыскай і эстонскай, на поўначы а паўночным усходзе — з мовай расейскай. Паўднёвая граніца гэтага дыялекту з гаворкамі Віцебшчыны а Смаленшчыны паўночнага нарэчча беларускага ня выразьлівая, бо гэтае нарэчча вельмі блізкае да дыялекту пскоўскага. На паўдні граніца праходзе прыблізна ўздоўж адміністрацыйнае граніцы былых губэрняў Пскоўскае а Цьверскае з б. губэрнямі Віцебскай а Смаленскай, крыху на поўнач ад гэтае граніцы¹.

Надабе з пэўнасьцяй вызначыць спачатную й сучасную нацыянальную прыналежнасьць дыялекту пскоўскага, бо празь яго ё сьпіярэчныя пагляды. Галаўной прычынаю сьпіярэчнасьці ё тое, што Пскоўшчына ўжо 450 год належа да цэнтралістычнага гаспадарства Маскоўскага (названага ў васьмінанцатым стагодзьдзі Расейскім²) і падпала пад моцны русыфікацыйны ўплыў. Як ні дзіўна, але на гэтую прычыну звычайна не зважаюць даследаваньні расейскія. Прымеж таго, калі ў Расіі пчэзла, абрусела шмат моваў плямёнаў фінскіх а турска-татарскіх, то як магла не паддацца русыфікацыйнаму ўплыву мова славянская Пскоўшчыны? Трэба яшчэ дзівіцца з таго апрычонага ад мовы расейскае стану, які мы назіраем у дыялекце пскоўскім.

Старую мову Пскоўшчыны галоўна даследавалі: а) А. Соболевский. Псковский говор в XIV веке; б) Н. Каринский. Язык Пскова и его области в XV в.; в) А. Шахматов. Несколько замечток о языке псковских памятников.

Сучасная мова Пскоўшчыны адзначана на „Диалектологической карте русского языка в Европе“, выданай Маскоўскай Дыялекталёгічнай Камісіяй, і ў прыкладзеным да гэтае мапы „Очерку русской диалектологии“ празь яе кажацца ў §§47—48.

¹ Дыялекталёгічная Камісія Маскоўская да дыялекту пскоўскага залічае гэты мясцовасці: паўднёвыя часткі б. паветаў Гдоўскага (Гдоў) а Лускага (Луга) б. Пеярбургскае губ., б. Пскоўскую губэрню з выняткам б. пав. Порхаўскага і паўночнае часткі б. пав. Хомскага; а з б. Цьверскае губ. большую частку б. Асташкаўскага а Ржэўскага (зь месцамі Ржэваю) пав. і невялікую частку б. пав. Зубцоўскага (Дурново — Опыт, б. 36). З гледзішча гісторычна-палітычнага дыялект пскоўскі займае прастору даўнейшае рэспублікі Вялікі Пскоў, Тарапецкі ўдзел Вялікага Княства Смаленскага і заходнюю частку Вялікага Княства Цьверскага.

² У 1510 г. Масква прысабечыла рэспубліку Вялікі Пскоў, супоўна нішчачы яе апрычонае палітычнае быцьцё.

¹ Mladenov Stefan. Geschichte der bulgarischen Sprache. 1929.

² Перадаю лацініцаю, бо ў друкарні нямашака грэцкае абэцэды. — Я. С.